

SUUREN VALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2014 vp

Neuvottelut transatlanttisesta kauppaa- ja investointisopimuksesta EU:n ja Yhdysvaltojen välillä

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan suuri valiokunta on 21 päivänä tammikuuta 2014 merkinnyt saapuneeksi asiassa E 43/2013 vp (Valtioneuvoston selvitys komission suosituksesta neuvostolle komission valtuuttamisesta aloittaa neuvottelut transatlanttisesta kauppaa- ja investointisopimuksesta EY:n ja Yhdysvaltojen välillä) jatkokirjelmän 1. UM 21.01.2014 ja 14 päivänä helmikuuta 2014 jatkokirjelmän 2. UM 14.02.2014. Suuri valiokunta on lähettänyt jatkokirjelmän 1. UM 21.01.2014 tiedoksi ulkoasiainvaliokuntaan, valtiovarainvaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan sekä ympäristövaliokuntaan. Jatkokirjelmä 2. UM 14.02.2014 on lähetetty lausuntoa varten ulkoasiainvaliokuntaan ja mahdollisia toimenpiteitä varten valtiovarainvaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan sekä ympäristövaliokuntaan.

Jaostovalmistelu

Asia on valmisteltu suuren valiokunnan työjaostossa.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- osastopäällikkö Markku Keinänen ja yksikön päällikkö Jukka Pesola, ulkoministeriö

- ylitarkastaja Markus Schulman, maa- ja metsätalousministeriö
- teollisuusneuvos Severi Keinälä, työ- ja elinkeinoministeriö.

Lisäksi suuren valiokunnan ja ulkoasiainvaliokunnan yhteisessä tilaisuudessa eduskunnassa 26.2.2014 "Onnistuuko EU luomaan kasvua kauppapolitiikalla" ovat olleet puhujina

- toiminnanjohtaja Ricardo Meléndez-Ortiz, Kansainvälisen kaupan ja kestävän kehityksen keskus (ICTSD)
- alivaltiosihteeri Matti Anttonen, ulkoministeriö
- puheenjohtaja Juha Marttila, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK
- elinkeinoasioiden päällikkö, pääekonomisti Olli Koski, Suomen Ammattiliittojen Keskusliitto SAK
- johtava asiantuntija Simo Karetie, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- toiminnanjohtaja Timo Lappalainen, Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA
- johtaja Teija Tiilikainen, Ulkopoliittinen instituutti.

Viitetiedot

Suuri valiokunta on saanut asiasta lausunnot ulkoasianvaliokunnalta (UaVL 1/2014 vp), valtiovarainvaliokunnalta (VaVL 3/2014 vp), maa- ja metsätalousvaliokunnalta (MmVL 8/2014 vp), talousvaliokunnalta (TaVL 9/2014 vp) sekä työ-

elämä- ja tasa-arvovaliokunnalta (TyVL 1/2014 vp). Lausunnot on otettu tämän lausunnon liitteiksi.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Vuonna 2013 alkaneissa EU:n ja Yhdysvaltojen välisissä, transatlanttista kauppaa- ja investointikumppanuussopimusta (jäljempänä TTIP) koskevista neuvotteluissa ollaan näkemysten kartoitusvaiheen jälkeen siirrytty tekstipohjaiseen käsittelyyn.

Neuvottelujen keskeiset asiakysymykset sekä valtioneuvoston kannat niihin on kuvattu 14.2.2014 annetussa jatkokirjelmässä ja sitä täy-

dentävässä taustaselvityksessä. Valtioneuvosto pitää monenkeskisiä neuvotteluita Suomelle ensisijaisina, suhtautuu myönteisesti EU:n ja USA:n sopimukseen, mutta pitää välttämättömänä, että sopimus ei estä unionia ja jäsenvaltioita kehittämästä syrjimättömästi muun muassa ympäristön, työntekijöiden, terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi luotuja järjestelmiä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

TTIP-sopimuksen merkitys

Suuri valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja suhtautuu myönteisesti EU:n ja Yhdysvaltain välisestä TTIP-sopimuksesta neuvottelemiseen.

Sopimus osana EU:n kauppapolitiikkaa. Suuri valiokunta nosti EU-politiikkaa koskevassa mietinnössään EU:n kauppapolitiikan vaikuttavuuden lisäämisen yhdeksi Suomen EU-politiikan keskeisimmistä tavoitteista. Kysymys on sekä unionin taloudellisen potentiaalin kasvattamisesta ja tukemisesta että EU:n ulkosuhdepolitiikan vaikuttavuuden lisäämisestä. Unionin kauppapolitiikan tulee perustua strategiseen näkemykseen siitä, että vapaakaupan edistäminen on ensisijainen tavoite. Euroopassa tärkeinä pidettyjä intressejä ja arvovalintoja on kyettävä ottamaan huomioon globaalin ratkaisun sisällä (SuVM 1/2014 vp).

Valtioneuvoston tavoin suuri valiokunta painottaa monenkeskisten kauppapoliittisten järjestelyjen ensisijaisuutta. Vaikka WTO:n yhteydessä neuvoteltava, monenkeskisen kauppapolitiikan

järjestelmä pysyy Suomen pidemmän aikavälin ensisijaisena tavoitteena, WTO:n Dohan kierroksen pitkittyessä kahdenvälisen ja alueellisten järjestelyjen merkitys on kasvanut. Suuri valiokunta puoltaa alueellisten ja kahdenvälisen kauppajärjestelyjen edistämistä myös niiden WTO-sopimuksia täydentävän luonteen vuoksi.

Valiokunta toteaa, että EU on osallisena monenvälisen WTO-järjestelmän lisäksi noin 50 kahdenvälisessä tai alueellisessa kauppasopimuksessa. EU myös neuvottelee tällä hetkellä 12 kauppasopimuksesta maiden ja maaryhmien välillä. Neuvotteluja käydään muun muassa Kiinan, Kanadan, Japanin ja Intian kanssa.

Yhdysvallat strategisena kumppanina. Suuri valiokunta toteaa, että ulkoasiainvaliokunta on suurelle valiokunnalle antamassaan lausunnossa käsitellyt keskeisesti toimialaansa kuuluvaa neuvoteltavan TTIP-sopimuksen turvallisuuspoliittista merkitystä ja neuvottelujen myönteisiä vaikutuksia EU:n ja Yhdysvaltojen strategiseen kumppanuuteen. Ottaen huomioon ulkoasiainvaliokunnan ja suuren valiokunnan toimialojen välisen jaon suuri valiokunta pidättäytyy viittaamaan ulkoasiainvaliokunnan lausunnossa esitet-

tyihin näitä kysymyksiä koskeviin kannanottoihin.

Sopimuksen taloudelliset vaikutukset. Valiokunta yhtyy erikoisvaliokuntien kannanottoihin sopimuksen taloudellisesta merkityksestä. Valiokunta toteaa, että Yhdysvallat on jo tällä hetkellä Suomelle EU:n ulkopuolisista markkinoista toiseksi suurin ja kauppataaseen ylijäämämme Yhdysvaltojen kanssa on suurempi kuin minäkään muun kauppakumppanimme kanssa. Mikäli tavoite tasapainoisesta sopimuskokonaisuudesta toteutuu, sopimuksen voidaan arvioida saavan aikaan myönteisiä taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia myös Suomessa. Suomelle voi näiden neuvottelujen myötä avautua mahdollisuuksia kaikilla keskeisillä teollisuus- ja palvelualoilla alentuneiden kustannusten ja parantuneiden liiketoimintamahdollisuuksien myötä. Pienten ja keskisuurten yritysten on arvioitu hyötyvän sopimuksesta suhteellisesti enemmän kuin suurten yritysten, koska kaupan vapauttaminen mahdollistaisi monille pk-yrityksille nykyistä yksinkertaisemman ja kustannustehokkaamman tavan päästä Yhdysvaltain markkinoille, mikä myös toisi uusia työpaikkoja Suomeen.

Sopimuksen ohjausvaikutus. Valiokunta toteaa, että Eurooppa yhdessä Pohjois-Amerikan kanssa edustaa noin puolta maailman kansantuotteesta. Euro-atlanttisella yhteisöllä on siten edellytykset ohjata maailmankaupan ehtojen kehitystä. TTIP-sopimusta on siksi syytä tarkastella myös sen ohjausvaikutuksen kannalta. Kun nianhimoinen ja tasapainoinen sopimus vahvistaisi EU:n ja Yhdysvaltain globaalia asemaa kansainvälisen talouden sääntöjen määrittäjänä avoimempaan ja yhteiskuntavastuullisempaan suuntaan.

Sektorikohtaiset tavoitteet

Suuri valiokunta toteaa, että kesällä 2013 hyväksytyssä komission neuvottelumandaatissa on osoitettu neuvottelujen yleiset reunaehdot. Neuvottelujen edetessä tekstipohjaiseen käsittelyyn EU:n neuvotteluaseman kannalta on tärkeätä,

että EU ja jäsenvaltiot pystyvät muodostamaan kaikkien yksittäisten neuvottelukysymysten osalta yhtenäisen, kansalliset intressit yhteensovittavan näkemyksen tavoitteistaan ja prioriteeteistaan. Tämä edellyttää myös Suomelta selkeää tavoitteenasetantaa Suomelle tärkeistä intresseistä ja keskeisistä neuvottelukysymyksistä.

Sääntelyautonomia. Viitaten työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan ja talousvaliokunnan lausuntoihin suuri valiokunta katsoo, että TTIP-neuvottelukysymykset investointisuojusta, sääntelyn yhteensovittamisesta, teknisen sääntelyn purkamisesta ja vastavuoroisesta tunnustamisesta vaikuttavat laajasti useilla yhteiskuntapolitiikan sektoreilla. Valiokunta edellyttää, että neuvoteltava sopimus ei saa vaarantaa tasapuolisen ja syrjimättömän lainsäädännön kehittämistä Suomessa ja EU:ssa tai vaarantaa korkeatasoisen terveyden-, turvallisuuden, kuluttajien, työ- ja ympäristönsuojelun toteuttamista. TTIP-neuvottelutuloksen ei pitäisi johtaa olemassa olevan sääntelyn tason laskuun. Vastaavasti Suomella tulee olla mahdollisuus säännellä tasapuolisesti ja syrjimättömästi investointien kohteita ja ehtoja. Vain Suomen ja EU:n lainsäädännön mukaan Suomeen tehdyt sijoitukset voivat täällä nauttia investointisuojusta. Investointisuojan periaate tai sijoittajan investointiodotukset itsessään eivät näin ollen voi taata markkinoillepääsyä.

Julkiset palvelut. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan julkisesti rahoitetut julkiset palvelut on tarkoitus jättää TTIP-sopimuksen ulkopuolelle. Valiokunta pitää ratkaisua oikeana ja katsoo, että kansallista päätösvaltaa lakisääteisten julkisten palvelujen järjestämistavassa ja toteutuksessa ei saa vaarantaa.

Kestävä kehitys ja työelämän perusoikeudet. Suuri valiokunta tukee työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin valtioneuvoston tavoitetta nostaa työelämäkysymykset esille läpileikkaavasti neuvottelujen eri osa-alueilla. Valiokunta muistuttaa, että molemmat sopimusosapuolet ovat sitoutuneet kansainvälisiin työelämää sääteleviin normeihin muun muassa ILO:n jäsenenä ja ovat

velvolliset huolehtimaan siitä, että TTIP kunnioittaa näitä, kansainvälisesti sitovia normeja. Suuri valiokunta katsoo, että tavoitteeksi on asetettava sellaiset sopimusmääräykset, joilla edistetään ja vahvistetaan kansainvälisten työelämän oikeuksia koskevien normien noudattamista ja täytäntöönpanoa sekä Kansainvälisen työjärjestö ILO:n asemaa, mahdollistetaan rikkomuksiin puuttuminen riittävän tehokkaasti sekä tuetaan yritysten sosiaalista yhteiskuntavastuuta koskevia, kansainvälisesti tunnustettuja standardeja.

Luonnonvarojen hyödyntäminen ja energiaa koskevat määräykset. Suuri valiokunta toteaa, että luonnonvarojemme (esim. kaivokset, metsät ja pohjavedet) hyödyntämiseen liittyy lukuisia strategisia intressejä, jotka edellyttävät sääntelyvallan säilyttämistä kansallisina.

Valtioneuvoston tavoin suuri valiokunta pitää kannatettavana sisällyttää sopimukseen energiaa koskevia erityismääräyksiä. Tavoitteena tulee olla yhteneväiset tekniset standardit sekä ympäristöystävällisten tuotteiden, kuten biopolttoainesten, vastavuoroinen tunnustaminen.

Kaupan esteet ja markkinoille pääsy. Suuri valiokunta toteaa, että tekniset kaupan esteet ovat suomalaisten yritysten yleisimpiä ongelmia Yhdysvaltain markkinoilla. Valtiovarainvaliokunnan tavoin suuri valiokunta katsoo, että neuvotteluissa tulisi päästä eroon etenkin kaksinkertaisista testaus- ja sertifiointimenettelyistä aloilla, joilla suojan taso on korkea sekä EU:ssa että Yhdysvalloissa.

Myös tulleissa on haettava kunnianhimoista ratkaisua mahdollisimman laajasta ja nopeasta tullien poistamisesta tavarakaupassa sopimusosapuolten välillä. Alkuperäissääntöjen muodostuessa keskeiseksi tekijäksi tullietuuskohtelun kannalta neuvotteluissa tulee pyrkiä yksinkertaisiin ja selkeisiin alkuperäissääntöihin, jotka ovat mahdollisimman lähellä unionin jo neuvottelemien kauppasopimusten sisältöä. Myös palvelukaupan esteiden kattava ja laaja-alainen purkaminen on tärkeää.

Maatalous. Viitaten maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntoon suuri valiokunta toteaa, että neuvoteltavan sopimuksen hyväksyttävyyden Suomalaiselle on arvioitava kokonaisuutena, jossa on huomioitava elintarviketurvallisuuden, kuluttajien ja terveyden suojaamisen ja maatalouselinkeinon intressit. Maatalouselinkeinon intressien kannalta on tärkeää, että myös EU:n sisäisessä neuvottelutavoitteiden asetannassa otetaan eri tuoteryhmät tasapainoisesti huomioon. Suomessa ja muissa EU:n jäsenvaltioissa elintarvikehuolto ja -turvallisuus sekä maaseutuelinkeinon edistäminen ovat tärkeitä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kohteita. Maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntoon yhtyen suuri valiokunta toteaa, että laajasti ymmärretyn kuluttajien suojelun sekä eläinten hyvinvoinnin ja tuotannon eettisyyden tulee olla vapaakauppaneuvotteluissa selkeitä neuvotteluaiheita, joissa EU:n tulee varjella periaatteitaan. Valiokunta pitää myös keskeisenä sitä, että hormonilihaa ei voi jatkosakaan tuoda Yhdysvalloista, eikä sopimus vaikuta EU:n GMO-tuotteiden hyväksymismenettelyyn.

Investointisuojan riitojenratkaisumenettely

Valtioneuvoston selvityksen mukaan Suomen tavoitteena on sisällyttää TTIP-sopimukseen sijoittaja-valtiorii-tojenratkaisumenettely. Suuri valiokunta yhtyy julkisuudessa esitettyyn arvioon siitä, että kehittyneissä oikeusjärjestelmissä riitojenratkaisumenettelyllä ei ole oikeusturvan saatavuuden kannalta vastaavaa lisäarvoa kuin aikaisemmin kehitysmaiden kanssa solmituissa investointisuoja-sopimuksissa. Investointiriitojen ratkaisujärjestelmää on myös arvosteltu ratkaisujen huonosta ennakoitavuudesta, välimiesmenettelyn prosessuaalisista heikkouksista, avoimuuden puutteesta ja julkisten intressien puutteellisesta huomioon ottamisesta. Samalla on kuitenkin muistettava, että Suomi on jo osallisena noin 60 sellaisessa investointisuoja-sopimuksessa, johon sisältyy sijoittaja-valtiorii-tojenratkaisumenettely. Vastaavan kaltaisia järjestelyjä sisällytetään myös EU:n neuvottelemiin kauppasopimuksiin, kuten EU:n ja Kanadan vä-

liseen sopimukseen. Jo olemassa olevat ratkaisut, joihin Suomi ja EU ovat sitoutuneet, vaikuttavat näin ollen myös TTIP-sopimusneuvottelujen suuntaan ja käytettävissä oleviin vaihtoehtoihin riitojenratkaisusta neuvoteltaessa.

Tätä taustaa vasten valiokunta pitää myönteisenä sitä, että komissio on ilmoittanut arvioivansa uudestaan investointisuoja koskevia EU:n neuvottelutavoitteita julkisen kuulemisen seurauksena ja myös muutoin asettanut tavoitteeseen korjata riitojenratkaisumenettelyn osalta esille tulleita epäkohtia. Valiokunta toteaa, että uudistuksen keskeisiä elementtejä tulee olla keskeisten juridisten käsitteiden (esimerkiksi "fair and equitable treatment") sitova ja selkeä määrittely sekä välimiesmenettelyn uudistaminen mm. prosessisääntöjen ja välimiesten valintaprosessin kautta siten, että julkisen edun näkökohdat huomioidaan. Ulkoasiainvaliokunnan tavoin suuri valiokunta pitää myös harkitsemisen arvoisena esityksenä mahdollisen muutoksenhakutuomioistuimen perustamista. Valiokunta toteaa, että parhaimmillaan TTIP-sopimusneuvottelut tukevat riitojenratkaisumenettelyn uudistamista ja mahdollistavat uuden mallin omaksumisen myös muissa investointisopimuksissa.

Lopuksi suuri valiokunta toteaa, että suunniteltuun riitojenratkaisumenettelyyn voi liittyä eräitä myös valtiosääntöisesti arvioitavia, Suomen täysivaltaisuuteen liittyviä kysymyksiä, joi-

ta voidaan tosiasiallisesti arvioida vasta, kun sopimusosapuolten kannat ja investointiriitojen ratkaisemista koskevat menettelyt ovat tarkentuneet.

Jatkoneuvottelut sekä eduskunnan rooli

Suuri valiokunta toteaa, että valtioneuvosto on perustuslain 96 §:n 2 momentin nojalla velvollinen antamaan suurelle valiokunnalle kaikki eduskunnan valtaoikeuksien kannalta oleelliset tiedot TTIP-neuvottelujen etenemisestä, sopimustekstien täsmentymisestä ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Suuri valiokunta tulee erikoisvaliokuntien valmistelun pohjalta kehittämään ja tarkentamaan kantojaan neuvottelujen edetessä. Sopimusneuvottelujen ja EU:n ja kansallisen kannanmuodostuksen avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen tulee myös muutoin kiinnittää erityistä huomiota ja sopimusvalmisteluja avata nykyistä laajemmalle julkiselle keskustelulle.

Lausunto

Lausuntonaan suuri valiokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan edellä perusteluosassa olevin huomautuksin.

SuVL 1/2014 vp — E 43/2013 vp

Helsingissä 28 päivänä maaliskuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Miapetra Kumpula-Natri /sd	Anni Sinnemäki /vihr
vpj.	Annika Lapintie /vas	Kimmo Tiilikainen /kesk
vpj.	Paula Lehtomäki /kesk	Tytti Tuppurainen /sd
	Christina Gestrin /r	Sinuhe Wallinheimo /kok
	Jukka Gustafsson /sd	Sofia Vikman /kok
	Maria Guzenina-Richardson /sd	Peter Östman /kd
	Pietari Jääskeläinen /ps	vjäs. Sauli Ahvenjärvi /kd
	Anne Louhelainen /ps	Jouni Backman /sd
	Lasse Männistö /kok	Maria Tolppanen /ps.
	Tuomo Puumala /kesk	

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Anna Sorto
valiokuntaneuvos Peter Saramo.